

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فقه ۱

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

سطح ۲

درس ۲۳

استاد: حجت الاسلام و المسلمین امینی

آموزشیار: سید هادی ساجدی

مقدمه

در این درس ادله ی باقیمانده مباحث استحاضه بررسی و کامل می‌گردد، از این رو همه محتوای درس جنبه استدلالی داشته و دقت بیشتری را می‌طلبد. خواهیم دید چه دلیل هایی برای اثبات تقسیم استحاضه و همچنین احکام هر یک از اقسام سه‌گانه استحاضه وجود دارند.

مباحث مربوط به استحاضه در این درس به پایان می‌رسد و در درس آینده به موضوع نفاس به عنوان چهارمین سبب غسل خواهیم پرداخت.

متن عربی

۵- و اما انقسامها إلى الأقسام الثلاثة، فلصحيحة معاوية بن عمّار عن أبي عبد الله عليه السلام : «المستحاضة تنظر أيامها ... و ان كان الدم لا يثقب الكرسف توضّأت و دخلت المسجد و صلّت كلّ صلاة بوضوء^١ بضميمة صحيحة زرارة: «... فان جاز الدم الكرسف تعصبت و اغتسلت ثم صلّت الغداة بغسل، و الظهر و العصر بغسل، و المغرب و العشاء بغسل. و ان لم يجز الدم الكرسف، صلّت بغسل واحد»^٢.

۶- و أما وجوب الوضوء لكل صلاة على المستحاضة القليلة، فلصحيحة معاوية المتقدمة.

۷- و اما لزوم تبديلها القطننة او غسّلها، فيمكن استفادته ممّا ورد في المتوسطة في موثقة عبد الرحمن بن أبي عبد الله: «سألت أبا عبد الله عليه السلام عن المستحاضة ... فان ظهر على الكرسف فلتغتسل ثم تضع كرسفا آخر»^٣، بضميمة عدم الفصل أو استفادته ممّا ورد في منع حمل النجس في الصلاة خصوصاً أحد الدماء الثلاثة. ثم ان التبديلي حيث لوحظ بنحو الطريقة لحصول الطهارة فيقوم غسّلها مقامه.

۸- و اما وجوب الغسل قبل صلاة الصبح على المتوسطة و الوضوء لكل صلاة، فلموثقة سماعة: «المستحاضة إذا ثقب الدم الكرسف اغتسلت لكل صلاتين، و للفجر غسلاً، و ان لم يجز الدم الكرسف فعليها الغسل لكل يوم مرّة و الوضوء لكل صلاة...»^٤، فان الغسل حيث لا يحتمل وجوبه نفسياً بل للصلاة فمن المناسب كونه قبل صلاة الصبح التي هي أوّل صلاة في اليوم.

۹- و اما وجوب اغسال ثلاثة على المستحاضة الكثيرة، فلموثقة سماعة المتقدمة و غيرها.

و هي لا تدلّ بوضوح على عدم وجوب الوضوء عليها لكل صلاة. و لا اقل من اجمالها و ذلك كاف لجريان البراءة.

و اذا قيل: ان وجوب الوضوء لكل صلاة في المتوسطة يدل بالاولوية عليه في الكثيرة.

قلنا: الاولوية ممنوعة، لاحتمال قيام تكرر الغسل مقام الوضوء.

۱۰- و اما لزوم تبديل القطننة او تطهيرها، فلمّا دل على ذلك في المتوسطة بعد ضمّ الاولوية.

١. وسائل الشيعة الباب ١ من أبواب الاستحاضة الحديث ١.

٢. وسائل الشيعة الباب ١ من أبواب الاستحاضة الحديث ٥.

٣. وسائل الشيعة الباب ١ من أبواب الاستحاضة الحديث ٨.

٤. وسائل الشيعة الباب ١ من أبواب الاستحاضة الحديث ٦.

ادله مباحث استحاضه

دلیل تقسیم استحاضه به سه قسم

استحاضه دارای سه قسم قلیله، متوسطه و کثیره است. با ضمیمه کردن دو روایت می توان این اقسام سه گانه را به دست آورد.

در صحیحہ معاویه بن عمار^۱ آمده است: اگر خون وارد پنبه نمی شود، مستحاضه می تواند وضو بگیرد، وارد مسجد شود و هر نماز را با یک وضو بخواند. در این روایت استحاضه قلیله، همراه با حکمش بیان شده است.

در صحیحہ ای^۲ از زرارہ چنین آمده است: اگر خون از پنبه بیرون زد، زن باید جلوی آن را بگیرد و برای نماز صبح یک غسل و ظهر و عصر یک غسل و مغرب و عشاء یک غسل بجا آورد. و اگر خون از پنبه بیرون نهد، با یک غسل همه نمازهای آن روزش را می خواند.

در این روایت ابتدا استحاضه کثیره همراه با حکمش و سپس استحاضه متوسطه همراه با حکمش بیان شده است.

دلیل وجوب وضو برای هر نماز در استحاضه قلیله

صحیحہ معاویه که چند سطر پیش بیان شد، وظیفه مستحاضه قلیله را چنین بیان می کند که برای هر نماز باید یک وضو بگیرد.

ادله لزوم تعویض یا شستن پنبه در استحاضه قلیله و متوسطه

لزوم تعویض پنبه را می توان با دو دلیل اثبات کرد:

دلیل اول: موثقه عبدالرحمن^۳

این روایت وظیفه مستحاضه متوسطه را بیان می کند و در آن آمده است: اگر خون تنها بر پنبه ظاهر شود و از آن جاری نشود، زن باید غسل کند سپس پنبه دیگری جای آن قرار دهد.

این روایت که به صراحت سخن از تعویض پنبه به میان آورده است درباره مستحاضه متوسطه است اما چون همه فقهاء حکم قلیله و متوسطه در این مورد را یکسان می دانند و به اصطلاح علمی قائل به تفصیل نشده اند، لذا در قلیله نیز پنبه باید تعویض شود.

دلیل دوم: از طریق احکام نماز

۱. وسائل الشیعة الباب ۱ من أبواب الاستحاضة الحدیث ۱.

۲. وسائل الشیعة الباب ۱ من أبواب الاستحاضة الحدیث ۵.

۳. وسائل الشیعة الباب ۱ من أبواب الاستحاضة الحدیث ۸.

از جمله احکام نماز این است که نمازگزار نباید در هنگام نماز چیز نجسی بویژه یکی از خون های سه گانه (حیض، استحاضه و نفاس) را با خود حمل کند بعنوان مثال نباید پارچه نجسی در جیبش باشد. از این رو زن باید پنبه را تعویض کند تا حامل چیز نجسی در نماز نباشد.

نکته: تعویض پنبه موضوعیت ندارد بلکه هدف آن پاکی از نجاست خون است. بنابراین اگر کسی پنبه را شسته و تطهیر کند و دوباره از همان پنبه استفاده نماید، اشکالی ندارد؛ چرا که هدف حاصل است.

دلیل لزوم غسل قبل از نماز صبح و وضو برای هر نماز در متوسطه

مستحاضه متوسطه باید قبل از نماز صبح برای همه نمازهای آن روز یک غسل بجا آورد و علاوه بر آن برای هر نماز نیز یک وضو بگیرد.

دلیل این حکم موثقه سماعه^۱ است که در آن آمده است: اگر خون به پنبه نفوذ کرده اما از آن بیرون نیامده است، پس زن باید برای کل روز یک غسل کند و برای هر نماز یک وضو بگیرد.

در این روایت تنها سخن از وجوب یک غسل به میان آمده و زمان غسل را معین نکرده است. اما می دانیم که غسل خودش وجوب نفسی ندارد، و وجوبش نیز به دلیل جواز ورود در نماز است. بنابراین باید غسل را قبل از نماز صبح بجا آورد تا همه نمازهای آن روز با غسل انجام شوند.

دلیل وجوب سه غسل بر مستحاضه کثیره

مستحاضه کثیره باید برای نماز صبح یک غسل، نماز ظهر و عصر یک غسل و نماز مغرب و عشاء یک غسل بجا آورد. دلیل آن روایاتی از جمله همان موثقه سماعه است که در آن چنین آمده: اگر خون از پنبه بیرون بزند، زن باید برای هر دو نماز یک غسل و برای نماز صبح هم یک غسل بجا آورد.

این روایت انجام غسل را واجب می داند اما نسبت به وجوب وضو برای هر نماز سخنی نگفته است و نمی توان بطلان اطمینان کامل چنین نتیجه گرفت که وضو دیگر واجب نیست اما حداقل می توان گفت که روایت اجمال دارد و همین اجمال مجوز جریان براءت می باشد.

اشکال: وقتی در متوسطه برای هر نماز باید وضو گرفت، در کثیره که وظایفش بیشتر است باید به طریق اولی برای هر نماز وضو گرفت.

پاسخ اشکال: این اولویت قابل پذیرش نیست. چون در کثیره بخلاف متوسطه سه غسل واجب است، لذا احتمال می دهیم این غسل ها جانشین وضو شوند.

دلیل لزوم تعویض پنبه یا تطهیر آن در کثیره

در بحث های گذشته استدلال کردیم که مستحاضه قلیله و متوسطه باید هنگام نماز پنبه را تعویض یا تطهیر کند. مستحاضه کثیره نیز همین وظیفه را به عهده دارد زیرا وقتی متوسطه بر اساس موثقه عبدالرحمن^۱ باید پنبه را تعویض کند در کثیره که خون از آن بیرون زده به طریق اولی باید آن را عوض کند.

^۱. وسائل الشیعة الباب ۱ من أبواب الاستحاضة الحدیث ۶.

البته قابل ذکر است که از حکم حرمت حمل نجس در نماز هم می‌توان لزوم تعویض یا تطهیر را استفاده کرد.

Sc01 → ۱۰:۴۷

تطبيق

۵- و اما انقسامها إلى الأقسام الثلاثة، فلصحيحة معاوية بن عمّار عن أبي عبد الله عليه السلام : «المستحاضة تنظر أيامها ... و ان كان الدم لا يثقب الكرسف توضّات و دخلت المسجد و صلّت كل صلاة بوضوء»

و اما تقسيم استحاضه به سه قسم، پس به دليل صحيحه معاويه بن عمّار از امام صادق(ع) است (که در آن چنین آمده است): «مستحاضه روزهای خودش را ملاحظه می کند... و اگر خون پنبه را سوراخ نکرده (یعنی به آن نفوذ نکرده است) زن وضو می‌گیرد و (می‌تواند) وارد مسجد شود و هر نمازش را با یک وضو بخواند»

بضمیمه صحیحۀ زرارة: «... فان جاز الدم الكرسف تعصبت و اغتسلت ثم صلّت الغداة بغسل، و الظهر و العصر بغسل، و المغرب و العشاء بغسل. و ان لم يجز الدم الكرسف، صلّت بغسل واحد».

با ضمیمه کردن صحیحۀ زرارة (که در آن آمده است): «... پی اگر خون از پنبه تجاوز کرد، زن باید جلوی خروج خون را بگیرد و غسل کند سپس نماز صبح را با یک غسل، و ظهر و عصر را با یک غسل، و مغرب و عشاء را بایک غسل بخواند. و اگر خون از پنبه خارج نشد (و تنها به درون آن نفوذ کرد)، زن (نمازهایش را) با یک غسل می‌خواند.

۶- و أما وجوب الوضوء لكل صلاة على المستحاضة القليلة، فلصحيحة معاوية المتقدمة.

و اما وجوب وضو برای هر نماز بر مستحاضه قلیله، پس به دليل صحيحه پیش گفته‌ی معاویه است.

۷- و اما لزوم تبديلها القطنه او غسلها، فيمكن استفادته ممّا ورد في المتوسطه في موثقة عبد الرحمن بن أبي عبد الله: و اما لزوم تعویض پنبه توسط مستحاضه یا شستن آن، پس می‌توان آن را از آنچه در مورد متوسطه در موثقه عبد الرحمن بن ابی عبدالله آمده است، استفاده کرد:

«سألت أبا عبد الله عليه السلام عن المستحاضة ... فان ظهر على الكرسف فلتغتسل ثم تضع كرسفا آخر»، بضمیمه عدم الفصل أو استفادته ممّا ورد في منع حمل النجس في الصلاة خصوصاً أحد الدماء الثلاثة.

از امام صادق(ع) در مورد مستحاضه پرسیدم ... پس اگر خون بر پنبه ظاهر شد (و از آن خارج نشد) پس زن باید غسل کند سپس پنبه‌ای دیگر قرار دهد»، با ضمیمه کردن عدم فرق (بین قلیله و متوسطه) بی‌استفاده کردن آن از احکامی که در ممنوعیت حمل شیء نجس به ویژه خون‌های سه‌گانه در نماز وارد شده است.

ثم ان التبديلي حيث لوحظ بنحو الطريقية لحصول الطهارة فيقوم غسلها مقامه.

سپس از آنجایی که تعویض پنبه به عنوان طریق نیلای حصول طهارت لحاظ شده است، پس شستن پنبه جانشین آن می‌شود.

Sc0 ۲ → ۱۷:۴۱

۱. وسائل الشیعة الباب ۱ من أبواب الاستحاضة الحديث ۸.

تطبيق ۲

۸- و اما وجوب الغسل قبل صلاة الصبح على المتوسطة و الوضوء لكل صلاة، فلموثقة سماعة: «المستحاضة إذا ثقب الدم الكرسف اغتسلت لكل صلاتين، و للفجر غسلًا،

و اما وجوب غسل قبل از نماز صبح بر مستحاضه متوسطه و وضو برای هر نماز، پس به دلیل موثقه سماعه است (که در آن چنین آمده است): «اگر خون پنبه را سوراخ کند (یعنی به آن نفوذ کند) مستحاضه باید برای هر دو نماز غسل کند و برای نماز صبح (نیز) یک غسل (انجام دهد)

و ان لم يجز الدم الكرسف فعليها الغسل لكل يوم مرة و الوضوء لكل صلاة ...»، فان الغسل حيث لا يحتمل وجوبه نفسيًا بل للصلاة فمن المناسب كونه قبل صلاة الصبح التي هي أوّل صلاة في اليوم.

و اگر خون از پنبه بیرون نزنند پس برای هر روز یک غسل و برای هر نماز یک وضو بر مستحاضه واجب است ... «پس از آنجایی که احتمال داده نمی شود وجوب غسل نفسی باشد بل که (وجوبش للغير) برای نماز است پس مناسب این است که قبل از نماز صبح که اولین نماز در روز است، انجام بگیرد.

۹- و اما وجوب اغسال ثلاثة على المستحاضة الكثيرة، فلموثقة سماعة المتقدمة و غيرها.

و اما وجوب غسل های سه گانه بر مستحاضه کثیره، پس به دلیل موثقه پیش گفته ی سماعه و غیر آن است.

و هي لا تدلّ بوضوح على عدم وجوب الوضوء عليها لكل صلاة. و لا اقل من اجمالها و ذلك كاف لجريان البراءة.

و موثقه سماعه به روشنی بر عدم وجوب وضو بر مستحاضه کثیره برای هر نماز دلالت ندارد. و حداقل اجمال دارد و این اجمال برای جاری ساختن بپائت کافی است.

و اذا قيل: ان وجوب الوضوء لكل صلاة في المتوسطة يدل بالاولوية عليه في الكثيرة.

و اگر گفته شود: همانا وجوب وضو برای هر نماز در متوسطه با اولویت بر وجوب وضو در کثیره دلالت می کند.

قلنا: الاولوية ممنوعة، لاحتمال قيام تكرر الغسل مقام الوضوء.

پاسخ می دهیم: اولویت مورد پذیرش نیست، به این دلیل که احتمال دارد تکرار غسل جای وضو را بگیرد.

۱۰- و اما لزوم تبديل القطنه او تطهيرها، فلم دل على ذلك في المتوسطة بعد ضمّ الاولوية.

و اما لزوم تبدیل پنبه یا تطهیر آن، پس دلیلش بعد از ضمیمه کردن اولویت، همان روایتی است که در متوسطه بر لزوم تبدیل پنبه دلالت داشت.

۱. البته به قرینه عبارت بعد « و ان لم يجز الدم الكرسف...» روشن می شود که در اینجا خون به داخل پنبه نفوذ کرده و از آن بیرون زده است،

بنابراین این فقره در مقام بیان حکم مستحاضه کثیره است.

چکیده

۱. با ضمیمه کردن دو روایت معاویه بن عمار و زراره، می توان اقسام سه گانه استحاضه: قلیله، متوسطه و کثیره را به دست آورد.
۲. برای اثبات لزوم تعویض پنبه می توان به موثقه عبدالرحمن استناد کرد. اگر چه این روایت تنها در مورد متوسطه بیان شده، اما به ضمیمه عدم فصل در قلیله و اولویت در کثیره قابل استناد است.
۳. دلیل دوم لزوم تعویض پنبه در هر سه قسم استحاضه، احکام نماز است؛ زیرا شرط صحت نماز، عدم حمل شیء نجس به خصوص خون های سه گانه می باشد.
۴. تعویض پنبه در استحاضه موضوعیت ندارد بلکه هدف پاکی از نجاست خون است. بنابراین اگر کسی پنبه را شسته و تطهیر کند و دوباره از همان پنبه استفاده نماید، اشکالی ندارد؛ چرا که هدف حاصل است.
۵. دلیل وجوب یک غسل در روز برای متوسطه، موثقه سماعه است. اما روایت زمان غسل را معین نکرده است. با توجه به اینکه غسل وجوب نفسی ندارد و تنها مجوّز ورود در نماز است، لذا باید غسل را قبل از نماز صبح بجا آورد تا همه نمازهای آن روز با غسل انجام شوند.
۶. بر اساس موثقه سماعه، کثیره در روز باید سه غسل بجا آورد. این روایت نسبت به وجوب وضو سخنی نگفته است و نمی توان با اطمینان وجوب وضو را نتیجه گرفت، اما حداقل می توان گفت که روایت اجمال دارد و همین اجمال مجوّز جریان برائت می باشد.